

«Tomiris rowaýaty»

Category: Kitapcy, Teatr we kino sungaty

написано kitapcy | 24 январа, 2025

"Tomiris rowaýaty" «TOMIRIS ROWAÝATY»

- **Gadymy türklerde we biziň günlerimizde aýal-gyzlara bolan garaýyş**

Birküç günlükde tomaşa eden «Tomiris rowaýaty» («The Legend of Tomiris») taryhy çeper filmimi taryh bilen gyzyklanýanlara görmegi maslahat berýärim.

Çeper filmiň IMDb utugy sizi ýalňyşdyraýmasyn. Meniň pikirimçe çeper film has ýokary utuga mynasyp.

Režissýor Akan Sataýewiň surata düşüren, baş rollarda Eduarda Minett, Ghassan Massoud, Zarina Ýewa dagynyň oýnaýan gajak çeper filminde b.e.öňki VI asyrda ýaşandygy aýdylýan Orta Aziýa sähralyklarynyň legendar patyşasy Tomirisiň hekaýaty gürrüň berilýär. Agzaýan kinofilmim hakda eşidenimde, haýal etmän oňa tomaşa etdim, çünki birnäçe ýyl öň Gerodotyň

«Taryhyny» okanymda Tomiris barada berýän gürrüňi ünsümi çekipdi.

Kinofilme baha bermezimden öň Gerodotyň kitabynda Tomiris we massagetler hakynda nämeleri aýdypdyr, gysgaça ser salalyň:

«Kir Babylyň işini bitirenden soň massagetleri-de golastyna salmak isledi. Bu ýurt ilki aýdylýanlara seredilse-hä, uly we güýçli bolmaly, daň ýeriniň agarýan we günüň dogýan ugrunda, Araksyň aňry tarapynda, issedonlaryň garşysynda oturýarlar. Bularyň skiflerdendigini aýdýanlaram bar.

Massagetler äriniň ölüminden soň tagta geçen melike Tomirisiň agalygynda ýaşayardy.

Kir melikä ilçileri ugratdy, özüne aýal edip almak isleýändigini aýtdy. Emma Tomiris onuň düýp isleýän zadynyň özi däl-de, massaget patyşalygydygyny bilip duransoň, muny kabul etmedi.

Kir guran hilesi ýöremänsoň, leşgerini Araksyň üstüne sürdi we massagetlere garşy açyk ýörişe rowana boldy.»

Hawa, gürrüňi edilýän ýöriş üçin taryhdaky ilkinji pers döwleti bolan Ahameni imperiýasynyň düýbünü tutujy we ilkinji hökümdary Kir janyndan el üzmeli bolýar.

Gerodotyň kitabynda agzalýan massagetler bolsa, gadymy türkleriň ata-babalaryndandygy öňe sürülýän saklardyr.

Kinofilme dolanyp geler bolsak, karizmatiki lideriň keşbini berýän Tomiris harby taýdanam, taktiki we syýasy taýdanam ukyp-başarnyklylygy bilen tomaşaçylary özüne bendiwan edýär.

Çeper filmde ünsümi çeken meselelerden biri-de, gadymy türklerde aýal-gyzlaryň jemgyýetçilik durmuşyndaky ornudygyny aýdaýyn.

Görnüşi ýaly gadymy türklerde jemgyýetçilikde jynsy deňsizlik ýaly zatdan söz açylmandyr. Aýal-gyzlar erkekler bilen deň hereket edýär.

Bu kinofilmde aýalyň maşgala içinde-de, köpçülige çykanda-da, syýasy arenada-da erkekden yzda durmandygyny we kämahal ýanynda bolsa, kämahalam öňünde ýer alandygyny görýäris.

Hatda söweşlerde-de aýal-gyzlar erkeklee bilen egin-egne berip göreýärler.

Şeýle hem kinofilmde Tomirisiň durmuşa cykjak erkegini-de özüniň saýlaýandygyny belläp geçmek isleýärim. Sosiolog Orhan Bingöliň «Jemgyýetçilik jynsyýet faktory we Türkiýede zenanlyk» («Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık») makalasynda ýer alan şu jümleleriň, gürrüňsiz, çeper filmde jogaby bar:

«... Erkegiň aýaly urup-ýençmegi türklerde görlüp-eşdilmedik zat bolupdyr... Çaga gadymy türklerde juda ezizdir. Aýal çaga dogursa, oňa bolan söýgem maşgalada has artypdyr... Altaýlarda aýal bilen erkegiň arasyndan sözleşik we duşuşyk doly erkin ýagdaýda bolup geçipdir.»

Maşgala gurluşynda çaga bolan garaýyşda o diýen bir üýtgeşme bolandyr öýdemok.

Çaga diňe gadymy türklerde däl, häzirki günlerde-de eý görülýär. Gynansak-da, diňe gadymy türklerde görlüp-eşdilmedik ýaramaz gylyk «aýaly urup-ýençme» şu günümüzde her gün diýen ýaly eşdip ýören zadymyza öwrüldi.

Aýal-gyzlary horlaýan erkekleriň aň taýdan alanda b.e.öňki VI asyrda ýaşan türklerdenem yzda bolmagy üstünde oýlanmaly mesele.

Şu günüň Türkiýesinde aýal-gyzlara zorluk-sütem edýän erkek tipologiyasynyň jynsyýet diskriminasiýasyna esaslanýan zenanlyk faktoryndan iýmitlenýändigini bilýäris.

Türk zenanynyň deň we azat raýatdygy düşünjesiniň jemgyýetimizde täzeden janlanmagy üçin hemmämiziň önünde uly jogapkärçilik bolup durýar.

Hawa, ýurdumyzda jemgyýetçilik jynsy deňsizligi we zenanlyk faktory wajyp çözülmeli mesele bolup önümüzde keserip dur.

Umut HAJYFEWZIOGLY.

07.03.2022 ý. Teatr we kino sungaty